

Потюк І. Є.,

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, м. Тернопіль

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті проаналізовано специфіку оволодіння англомовною комунікативною компетенцією у немовному навчальному закладі як невід'ємного компонента іншомовної професійно спрямованої комунікативної компетенції студента. Автором виокремлено та охарактеризовано основні форми і види професійного спілкування студентів немовних спеціальностей.

Ключові слова: комунікативна компетенція, іншомовна професійно спрямована комунікативна компетенція, студенти немовних спеціальностей, форми і види професійного спілкування.

В статье проанализирована специфика овладения англоязычной коммуникативной компетенцией в неязыковом учебном заведении как неотъемлемого компонента иноязычной профессионально направленной коммуникативной компетенции студента. Автором выделены и охарактеризованы основные формы и виды профессионального общения студентов неязыковых специальностей.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, иноязычная профессионально направлена коммуникативная компетенция, студенты неязыковых специальностей, формы и виды профессионального общения.

Specifics of mastering the English-speaking communicative competence in unlinguistic educational establishment as an integral component of professionally directed communicative competence of the student have been analyzed in the article. The main forms and types of professional communication of the students of unlinguistic specialties have been highlighted and characterized by the author.

Keywords: communicative competence, foreign professionally directed communicative competence, students of unlinguistic specialties, forms and types of professional intercourse.

Спілкування – це багатоплановий процес налагодження і розвитку контактів, який передбачає обмін інформацією, певну стратегію та тактику взаємодії, сприймання й розуміння співбесідниками один одного, тобто задоволення їхніх комунікативних потреб.

Серед основних факторів спілкування виділяють наступні: адресант, адресат, повідомлення, тема розмови, канал, за допомогою якого передається інформація, оточення, у рамках якого відбувається спілкування, функція повідомлення та код [1, с. 52].

Оскільки будь-яка мова – це код, то існує поняття комунікативного коду, яке трактується як мова або її різновиди (діалект, сленг, стиль тощо), а також немовні засоби (паралінгвальні, інтонаційні тощо), якими користуються учасники комунікативного акту [1, 327], а під впливом контексту чи ситуації спілкування засоби мовного коду можуть варіювати, що дає змогу стверджувати про можливість виокремлення не лише функціональних стилів мови, а й інших категорій, зокрема реєстрів спілкування – варіантів мови, що розрізняються у вживанні в залежності від ситуації їх використання [5, с. 96] – нейтральний, офіційний, дружній та фамільярний реєстри [12, с. 10].

Усвідомлюючи, що специфіка оволодіння англомовною комунікативною компетенцією у немовному навчальному закладі порушує проблему мовленнєвої підготовки майбутнього спеціаліста і включає в себе поняття комунікативної професійно спрямованої компетенції, то при підвищенні фахового рівня студента немовної спеціальності переважає офіційний реєстр спілкування (рідше нейтральний), і саме в площині ділового спілкування ми й будемо характеризувати у статті аспекти комунікативної взаємодії студентів немовних спеціальностей (СНС).

Комунікативні вміння студентів немовних спеціальностей, на жаль, не відповідають належним чином вимогам часу і рівню знань, який вимагається від молодшої особи після закінчення вищого навчального закладу (ВНЗ), тому **метою** нашої статті є дослідження особливостей формування у студентів вміння іншомовного спілкування у реальних ситуаціях та обґрунтування аспектів проблеми розвитку іншомовної професійно спрямованої комунікативної компетенції за допомогою стратегічно сформованих лексичних навичок.

Оволодіння лексичними стратегіями при вивченні ІМ у ВНЗ розглядається нами як компонент/елемент комунікативної компетенції на базі сформованої лінгвістичної компетенції, а саме лексичної як невід'ємної її складової. Особливості формування іншомовної комунікативної компетенції передбачають здатність слухати, розуміти, розмовляти і передавати інформацію іноземною мовою, а за мінімальної кількості годин, відведених на вивчення ІМ на немовних спеціальностях ВНЗ, аудиторні заняття, в основному, доводиться присвячувати вивченню відібраного лексичного матеріалу.

Так, усі професійно спрямовані висловлювання СНС у сфері професійного спілкування (офіційний реєстр спілкування) здійснюються у двох формах: усній та письмовій, а їх спільною характерною рисою є продуманість змісту того, що потрібно висловити, цілеспрямованість, інформаційна насиченість, некатегоричність висловлювання. Воно завжди має мету, тему, усталені засоби і способи спілкування. Тема бесіди, виступу, як правило, визначена заздалегідь, тому спонтанність у висловлюванні думки зведена до мінімуму [7].

Згідно дослідження Л. Я. Личко [6, с. 30], типовими видами мовленнєвої діяльності є монолог: публічні звернення (виступи, повідомлення, інструктування, промови тощо), звернення до аудиторії (доповіді, звіти, презентації, лекції тощо) [4, с. 58], та інтерактивні види діяльності: діалог, полілог (обговорення, дискусії, бесіди, інтерв'ю, переговори тощо), практична цілеспрямована кооперація (обговорення документа, обговорення події, презентація чи конференція, яка не виключає можливості запрошувати слухачів ставити запитання протягом виступу тощо). Якщо у монологічному висловлюванні мовець перебуває на більш високому інформаційному рівні,

у нього/неї є певний комунікативний намір, мета, чітка продуманість усіх етапів висловлювання, відсутність спонтанності і невизначеності, використання мовних засобів, що дозволяють продемонструвати власну переконаність і здатність переконувати слухачів, високий рівень ілюстративності, тобто він/вона підготовлений до виступу згідно заданої теми [3; 9], то діалогічне мовлення характеризується як така форма взаємодії партнерів, яка включає в себе в якості обов'язкового компонента не лише адресність висловлювання, оскільки ця особливість властива і монологічній взаємодії, але й установку співбесідника/співбесідників (якщо це полілог) на комунікативну реакцію-відповідь, причому зміст висловлювання (діалогічної комунікації) може бути зрозумілим за умови інтерпретації його усіх лексично значущих елементів. Якісні та кількісні характеристики діалогу (вибір мовного матеріалу, розгортання, повнота, побудова висловлювання тощо) залежать від ситуації спілкування і її параметрів, на які впливають такі фактори: 1) наявність або відсутність внутрішнього контакту між співрозмовниками (у першому випадку діалог характеризується стислістю, умовчанням, паралелізмами у репліках; у другому випадку він може сполучатися з монологом; 2) мета висловлювання; 3) наявність рівності або нерівності його учасників у залежності від ступеня інформованості, посади, віку тощо [6, с. 32; 8; 10].

Зростаючі ділові та культурні взаємовідносини із зарубіжними країнами вимагають, щоб сучасні фахівці володіли навичками ділового листування, яке, на наш погляд, є типовим видом писемної професійно спрямованої діяльності СНС. Воно характеризується дотриманням правил мовного етикету писемного мовлення й передбачає використання мовленнєвих кліше і розмовних формул для вираження комунікативних намірів та дотримання правил ввічливості для зменшення категоричності висловлювання. На жаль, СНС ВНЗ, як показує практичний досвід, не мають уявлення про культурологічні особливості ділового писемного мовлення, що призводить до труднощів у писемній комунікації. Для їх усунення рекомендується надати в розпорядження студентів список розмовних формул для висловлювання типових комунікативних намірів, а навчання написання ділових листів найкраще здійснювати на підставі зразків [11, с. 23-25], адже при підстановці, трансформації та виконанні інших дій підстановочного характеру студенти набувають необхідних навичок та умінь, які реалізуються у продуктивному спілкуванні.

Вивчення іноземної мови СНС ВНЗ спрямоване на оволодіння ІМ за професійним спрямуванням, а тому також доцільним є ознайомлення студентів із автентичним матеріалом: оригінальними текстами із періодики, науковими статтями й доповідями, монографіями АМ. Серед основних завдань, поставлених перед студентами у процесі вивчення професійно-орієнтованої літератури на іноземній мові Т. П. Благодарна виділяє: отримання інформації, яка б доповнювала та поглиблювала навчальний матеріал, що опановують студенти у процесі вивчення профільних дисциплін навчального плану; формування необхідних навичок щодо подальшого самостійного читання літератури за фахом [2]. Методичним завершенням навчання читання професійно-орієнтованих текстів на ІМ є коментування в парах, групах чи мікрогрупах прочитаного (усно або письмово), де роль викладача зводиться лише до правильного спрямування дискусії студентів, розвиваючи у них, у такий спосіб, автономність у навчанні, адже саме на них, згідно новітніх освітніх тенденцій, лягає відповідальність за власне фахове навчання й оволодіння навичками читання з фаху, розуміння та інтерпретацію тексту, а також спілкування на професійно-орієнтовані теми.

Також в умовах іншомовної комунікації питома вага відводиться інтерпретації інформації на слух, тобто глобальному, докладному, критичному сприйнятті й розумінні монологічних та діалогічних англійських мовленнєвих повідомлень на професійну тематику. Студенти немовних спеціальностей повинні вміти опрацювати такі типи аудіотекстів: розповіді, описи, розмови, телевізійні новини, програми про поточні події, інтерв'ю, оголошення професійного спрямування.

Так, процес формування лексичних стратегій у СНС як невід'ємного компонента англійської професійно спрямованої комунікативної компетенції здійснюється через навчання практично усіх видів мовленнєвої діяльності. У табл. 1 наведено характеристику основних форм професійного спілкування, значимих для підготовки кваліфікованих фахівців.

Таблиця 1
Характеристика форм професійного спілкування СНС

Форма ділового спілкування	Ресстр спілкування	Вид діяльності
1	2	3
Монологічне спілкування	Офіційний	1. Публічні звернення (виступи, інформування, інструктування, промови); 2. Звернення до аудиторії (доповіді, звіти, лекції, презентації).
Інтерактивне спілкування	Офіційний / нейтральний	1. Обговорення; 2. Одиничні бесіди; 3. Формальні дискусії; 4. Інтерв'ю; 5. Переговори; 6. Практична цілеспрямована кооперація (обговорення документа, обговорення події тощо).

Ділове листування	Офіційний	1. Заява; 2. Пропозиція, скарга, довідка; 3. Характеристика, висновок; 4. Запрошення, звіт, протокол, доручення; 5. Договір, контракт, ділова доповідь.
Читання професійно-орієнтованої літератури	Офіційний	Автентичні тексти з періодики; Наукові статті й доповіді; Монографії АМ.
Аудіювання	Офіційний	Аудіотекст: 1. Розповіді, описи; 2. Розмови, інтерв'ю; 3. Телевізійні новини, програми про поточні події; 4. Оголошення професійного спрямування.

Професійне спілкування фахівців немовної сфери англійською мовою, як міжнародною, обмежене вищезазначеними формами і видами професійного спілкування, що характеризує використання мови наступним чином: 1) мова, яку використовує СНС, тісно пов'язана із обов'язками й професійною компетенцією мовця; 2) лексичний запас охоплює найпоширеніші та найбільш коректні для професійного спілкування лексичні одиниці і структури; 3) мова характеризується набором готових мовленнєвих формул та ідіом для формального й неформального спілкування у професійній сфері; 4) деякі граматичні явища набувають особливого значення в окремих ситуаціях, наприклад, умовні речення для переговорів або модальність для вираження можливості чи ввічливості [13, с. 9].

Отже, в ході нашого дослідження ми дійшли висновку, що на особливості професійно спрямованої міжособистісної іншомовної комунікативної взаємодії студентів немовних спеціальностей впливає рівень сформованості професійної компетенції мовця, який під час навчання у ВНЗ підвищується за рахунок вправлянь у таких видах мовленнєвої діяльності як монологічне й інтерактивне спілкування, ділове листування, читання професійно-орієнтованої літератури та роботи із аудіо текстами професійного спрямування.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. – К. : Вид. центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Благодарна Т. П. Розвиток навичок роботи з професійно-орієнтованими текстами на початковому етапі вивчення іноземної мови / Т. П. Благодарна // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки; Наукові дослідження. Досвід. Пошуки: Збірник наукових праць. Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. Вип. 12. – Х., 2008. – С. 65-70.
3. Бухбиндер В. А. Устная речь как процесс и как предмет обучения // Очерки методики обучения устной речи на иностранных языках. – К., 1980. – С. 65-93.
4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. видання д. пед. н., проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
5. Казак Є. Г. Стиль, реєстр і переключення коду // Проблеми сучасної лінгвістики. – М., 1989. – С. 93-108.
6. Личко Л. Я. Формування у майбутніх менеджерів-економістів англійської професійно спрямованої компетенції в говорінні: дис... канд. пед. наук: спец.: 13.00.02 / Личко Лідія Яковлівна; Київський нац. лінгв. ун-т. – захист 26.03.09. – К., 2009. – 257 с.
7. Палюк Л. Г. Психологическая характеристика устного делового общения специалистов банковской сферы деятельности // Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Дослідження молодих вчених. – К. : КДЛУ, 1998. – 231 с. – С. 44-49. – (Педагогіка та психологія. Методика навчання іноземних мов; вип. 1).
8. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению: пособ. для учителей иностранного языка. – М. : Просвещение, 1991. – 223 с.
9. Пассов Е. И. «Метод обучения» как категория методики // Проблеми комунікативного метода обучения иноязычной речевой деятельности. – Воронеж, 1980. – С. 52-59.
10. Скалкин В. Л. Обучение диалогической речи. – К. : Радян. школа, 1989. – 158 с.
11. Складенко Н. К. Типологія вправ для навчання ділового спілкування та сучасні вимоги до них / Н. К. Складенко // Навчання ділової англійської мови у Східній Європі: Міжнародна наукова конференція. – Д. : Вид-во ДУЕП, 2004. – С. 23-25.
12. Сусов И. П. Личностные аспекты языкового общения // Проблеми сучасної лінгвістики. – М., 1989. – С. 8-10.
13. Ellis M., Johnson C. Teaching Business English. – Oxford : Oxford Univ. Press, 1994. – 238 p.